

УДК 342.71

Ігор Борисович ТІТОВ,

адвокат, аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРО СИСТЕМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Забезпечення своїх громадян, які перебувають за кордоном слід віднести до одного з ключових завдань діяльності держави. Ця теза є аксіоматичною, адже сам зміст інституту громадянства передбачає збереження політико-правового зв'язку між державою і громадянином незалежно від місця перебування останнього. Правовою основою конституційно-правового забезпечення громадян України за кордоном виступає Конституція України. Стаття 3 Основного Закону встановлює, що людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є утвердження та забезпечення прав людини [1].

Загальний обов'язок держави щодо забезпечення та захисту людини, її прав, свобод і законних інтересів, закріплений у згаданих положеннях, лише посилюється у відношенні її громадян, адже зв'язок між державою та її громадянами має особливий політико-правовий характер. Окремо у Конституції нашої країни наголошується на тому, що Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами (ч. 3 ст. 25) [1]. Із зазначеного можна зробити припущення, що інститут громадянства також потребує захисту з боку держави, адже цей зв'язок визначає особливий характер відносин між Україною та її громадянами.

Для правового статусу громадянина в Україні принципове значення мають положення про те, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство та не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі (ч. 1, 2 ст. 25 Конституції України) [1], завдяки чому гарантується збереження громадянства України за будь-яких умов, у тому числі й у разі перебування або постійного проживання за кордоном.

Ми хочемо наголосити на тому, що конституційна заборона позбавлення громадянства виступає водночас як гарантією громадянства так і гарантією державного захисту, нерозривно пов'язаного з цим статусом. Водночас, принцип запобігання виникненню випадків без громадянства, що передбачений у ст. 2 Закону України «Про громадянство України» [2] посилює гарантованість громадянства.

Аналогічним чином Конституція України гарантує своїм громадянам дотримання їхніх прав шляхом заборони їх вислання за межі України або видання іншій державі [1], що також підвищує рівень забезпечення громадян України за кордоном.

Водночас, громадянин України, який відповідно до чинного законодавства України є таким, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за його клопотанням (ст. 18 Закону «Про громадянство») [2], так само як і поновитися у громадянстві, у випадку якщо раніше громадянство України було припинене [2 ст. 10]. Більше того ч. 1 ст. 33 Конституції закріплює, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом, а ч. 2 ст. 33 Конституції України закріплює, що громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну [1]. Наголосимо, що правом у будь-який час безперешкодно повернутися в Україну наділяються лише громадяни України.

Наведені положення цілком відповідають міжнародним стандартам. Так, наприклад, ст. 15 Загальної декларації прав людини закріплює, що кожна людина має право на громадянство і ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство [3].

Загальна декларація прав людини 1948 р. у ч. 1 ст. 13 та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. у ст. 12 закріплюють, що кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах будь-якої держави [3, 4].

Вже згадана Загальна декларація прав людини 1948 р. у ч. 2 ст. 13 закріплює, що кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну [3].

Положення про те, що ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну також отримало закріплення у ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [4].

З метою забезпечення перелічених прав і можливостей законодавством України передбачено низку процедур. Серед таких процедур можна згадати, зокрема, одержання паспорта громадянина України для виїзду за кордон, видача посвідчення особи для повернення в Україну та ін.

Особливу увагу варто приділити нормативно-правовому регулюванню цих процедур. Так, Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» регулює порядок здійснення даного права громадянами України, зокрема, порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок. Той самий акт визначає випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України і встановлює порядок розв'язання спорів у цій сфері [5].

Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», врегульоване питання про зберігання, захист, обробку, використання і поширення визначеної цим Законом інформації про особу та про документи, що оформлюються із застосуванням засобів Реєстру, з метою забезпечення гарантованих Конституцією України свободи пересування і вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина (ч.1 ст.4), а також про порядок видачі документів для виїзду за межі України і повернення до неї різним категоріям громадян [6].

Верховною Радою України прийнято постанову «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон», яким визначений порядок одержання документів для виїзду за межі України та повернення до неї [7].

Підсумовуючи питання про систему забезпечення громадян України за кордоном, можна сказати, що нормативним підґрунтям його регулювання в Україні виступають основи (засади) правового статусу громадян закріплені Конституцією України. Ці засади відповідають міжнародним зобов'язанням нашої держави і виступають сутнісними елементами конституційної системи захисту прав і свобод людини та громадянина. Вони виконують завдання основних напрямних векторів правового впливу.

Подальше дослідження регулювання системи забезпечення громадян України за кордоном у поточному законодавстві дозволяє робити висновок про наявність нормативно-процесуальні гарантій реалізації прав громадян України за кордоном. Такі гарантії дозволяють забезпечити безперервність та постійність забезпечення державою прав та свобод громадян не залежно від місця їх перебування.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 02.04.2019).
2. Про громадянство України : закон України від 18.01.2001 № 2235-14 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 02.04.2019).
3. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 02.04.2019).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 02.04.2019).
5. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : закон України від 01.10.2016 № 3857-12 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> (дата звернення: 02.04.2019).
6. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : закон України від 20.11.2012 № 5492-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17> (дата звернення: 02.04.2019).
7. Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон : постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12> (дата звернення: 02.04.2019).

Одержано 05.04.2019.